

Budapesti Levéltári Mozaikok
2020/18. szám (régi sorozat 20. szám)
DOI: [10.56045/BLM.2020.18](https://doi.org/10.56045/BLM.2020.18)
ISSN: 2939-6921
URL: <http://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2021/12/14/leveltari-mozaikok-20/>

CSIFFÁRY GABRIELLA

**Magyar hajnal hasad.
*Egy egyetemista emlékei az 1956-os
forradalomból*
különszám**

A cikk az 1956. október 23-i fővárosi eseményeket egy egyetemista – akkor még a győzelemben bízó sorokat papírra vetett – naplójának részleteinek segítségével idézi fel, amely egy 1957-ben elítélt peranyagából került elő plakátok, szórólapok, meghívók, emellett a különböző bel- és külföldi rádióadók tudósításairól készített feljegyzések mellett. A naplórészletek és korabeli fotók adnak hírt az egyetemisták mozgásáról, a kivonulásról, s arról, hogy mi történt a rádiónál, valamint az első halottakról is.

Kulcsszavak: *1956, forradalom, napló, peranyag, rádió, Pest*

„Győztünk! Új felszabadult légkör tölti el a szíveket. Hallottam a magyar költők verseit, amelyek a forradalom tüzeiben születtek. Gyönyörűek voltak, szívből jövők. A magyar nép tud alkotni. Hamarosan felszínre fog jutni mindaz, amit eddig elfojtottak. A magyar hajnal hasad. A hajnal pírját az elesett hősök vére festi meg. Emlékezni fogunk rájuk örökké. Nemzeti ünnep lesz október 23. Leszállt az éj Budapestre. Most még sötétek az utcák, de hamarosan új fények gyulladnak ki, ifjúságunk, népünk keze nyomán, hogy hirdessék a független, szabad magyar nemzet boldogabb jövőjét.” – az alábbi gondolattal zárta befejezetlen naplóját egy ismeretlen emlékező még a forradalom végső győzelmében bízva. A napló egy 1957-ben elítélt személy peranyagából került elő, aki a forradalom idején különböző anyagokat gyűjtött (plakátok, szórólapok, meghívók, emellett a különböző bel- és külföldi rádióadások tudósításairól készített feljegyzések).¹ A perirat legértékesebb részei azok a nyilatkozatok, interjúk, amelyeket az elítélt a IX. kerületi Déry Diákszállóban jegyzett le két gépírózó segítségével a forradalomban résztvevő különböző társadalmi állású fővárosi és vidéki személyektől. Az alábbiakban a fenti naplóból vett részletekkel idézzük meg az 1956-os fővárosi eseményeket.

Az október 23-i forradalom története. Napló

Az alábbiakban az 1956. okt. 23-án kirobbanó forradalom történetét szeretném leírni, részben eseményeket, részben saját véleményemet: naplószerűen.

1. kép. Gémes József feljegyzései az 1956-os forradalom eseményeiről
(BFL XXV.4.f 8017/1958)

¹ Az iratanyag jelzete: BFL XXV.4.a. Fővárosi Bíróság, büntetőperes iratok III. kötet 2251/1959.

1956. X. 23. déli 12 h.

Az MFKK² hallgatói gyülekeztünk a Ságvári teremben. Röpgyűlés lesz, amely a lengyel szimpátia-tüntetés lebonyolítását beszéli meg. A gyűlésen, amelyen minden egyes hallgató ott volt, felolvasták az egyetemi pártbizottság memorandumát a jelenlegi politikai és gazdasági helyzetről. Felolvasták a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségének [MEF(E)SZ] programját, a 16 pontot. [...] Az ifjúság hatalmas túláradó lelkesedéssel fogadta a felsorolt pontokat. Ezután a délutáni tüntetés megszervezéséről volt szó. Vita volt arról, hogy néma legyen-e, avagy hangos. A néma tüntetés mellett döntöttünk. Ez azért volt, hogy megakadályozzuk minden esetleges provokációs kísérletet. Az ottani hangulat után ítélve azonban már akkor látni lehetett, hogy a néma tüntetés nem valósulhat meg. A gyűlésen megjelent a Petőfi Tiszti Akadémia egy századosa és bejelentette, hogy az iskola együtt érez a tüntetőkkel, és a tisztikar maga is kivonul velünk. Bejelentését hatalmas ováció fogadta. Megjelent még a Műszaki Egyetem és a Bölcsészkar képviselője is. A gyűlés után a szó szoros értelmében elrohantunk ebédelni (12.45-kor), mivel 13-kor kellett gyülekeznünk a Károlyi-kertben. A menzán hallottuk meg a rádió bejelentését, amely szerint a BM további intézkedésig minden nyilvános tüntetést betilt. Ennek ellenére mindenki megjelent a megbeszélte időpontban a Károlyi-kertben. Elítéltük a BM jogellenes intézkedését, küldöttséget indítottunk a KB-be és a BM-be a betiltás visszavonásának elérésére. A rendeletet visszavonták. Ezután 10-es sorokban, egymásba karolva zártan elindultunk a Petőfi-szoborhoz.

A Petőfi-szobornál

Több mint 35.000 egyetemista sorakozott fel a téren. Minden egyetem kivonult. A diákok kabátját nemzeti színű kokárda ékesítette, mindenfelé magyar zászlók lobogtak, feliratok hirdették követeléseinket. A Petőfi-szobornál Sinkovits Imre színművész elszavalta a „Nemzeti dalt”. A hallgatósereg lelkesen, kézfelnnyújtva együtt szavalta vele a refrént. Ezután ugyancsak Sinkovits felolvasta a 16 pontot. [...]

A kivonulás

Ezen rövid ünnepség után szintén 10-es sorokban elindultunk a Bem-szoborhoz. Útvonal: Váci utca, Kossuth L. utca, Tanács krt., Bajcsy-Zs. út, Nagykörút, Margithíd, Frankel L. útra. Hamarosan látható, ill. hallhatóvá vált, hogy szó sincs néma tüntetésről. Már az elindulás dalszóval történt, majd egymást váltva jelszavak következtek.

Dalaink: Kossuth-nóta, Sej, a mi lobogónkat, Marseilles, Kossuth verbunkosok.

Jelszavaink: Függetlenség, szabadság... Kossuth-címert akarunk, Nagy Imrét a vezetésbe, szólás, sajtószabadság,

„Hová lett a magyar urán, ezt kérdezik Pesten, Budán”,

„Magyaroké ez a haza, minden orosz menjen haza”,

„Katonáknak magyar ruhát, vessék le a gimnasztyorkát!”³

² MFKK: Az 1953-ban kettévált Természettudományi Kar egyik kara, a Matematikai–Fizikai–Kémiai Kar.

³ Katonai zubbony.

A „Kossuth-címert akarjuk” jelszó hatására a nép kivágta, leszaggatta az ablakokban megjelenő zászlókról a régi címereket, szinte minden ablakba kitűzték a magyar zászlót. A fényképészek, a filmesek buzgón munkálkodtak, hogy megörökítsék az eseményeket. Nem akarok sokat írni a felvonulásról. Meg kell említeni azonban az utcákon összegyűlt nép hangulatát. A hangulat meglehetősen nyomott volt. Voltak, akik örömmel, lelkesen éltették megnyilvánulásainkat, helyeselték célkitűzéseinket, és ezt ki is nyilvánították. Sokan megtapsoltak bennünket. „Éljenek az egyetemisták” hangzott itt-ott. Mások hallgattak, bizonytalanok voltak, bizalmatlankodók, akikből még nem tudott feltörni a múlt idők keserősége. Míg mások mély csodálattal figyelték a végelethetetlen menetet, ámulták, hogy íme, ez is lehetséges ma, olyant is lehet tenni, amit mi teszünk. „Hősök ezek az egyetemisták” hangzott egy bácsi ajkáról. Sokan kirángatták a sorból a fiúkat, és összelelgették őket. A Frankel Leó úton az egyik ház ablakából kihajolt egy néni, sírt. Talán az első örömkönnye? Talán a fiát, vagy férjét követelte, vette el tőle a közelmúlt, bűnös múlt? Nem tudom, de mély meghatódás. Fel a fejjel, várni. Virrad. A Bem-szobornál volt egy kaszárnya: a katonák kiálltak az ablakokba. Jelszavak születtek: „Gyertek velünk!” Nem jöhettek, tudjuk, ill. még nem jöhettek. A gimnasztyorkás jelszó hatására levetették azt, és ingben álltak ki az ablakokba.

Miután megkoszorúztuk a Bem-szobrot, elindultunk vissza. Az Országház elé indultunk. A BM előtt hatalmas füttykoncert tört ki. A BM intézkedése miatt? A huzavona miatt? Azt hiszem, igen. Közben a felvonulók tömege egyre nőtt. Mire felsorakoztunk a Parlament előtt, kb. 200.000 ember volt ott. A tüntetők hangulata egyre forróbbá vált. Új jelszavak születtek: „Vesszen Gerő!”, „Mondjon le a kormány!”, „Új kormányt!”. A tömeg követelte, hogy oltsák el az Országház tetején lévő csillagot. Az áradatot már nem lehetett megállítani. A tömeg követelte, hogy Nagy Imre jelenjen meg és nyilatkozzon. 18.05-kor leoltották az Országház előtti villanyokat. Hatalmas füttykoncert tört ki újra, majd rövid időn belül ezer meg ezer fáklya gyulladt ki. A fáklyák a DISZ⁴ által kibocsátott röplapokból voltak és a „Szabad Ifjúság”⁵ külön kiadása. A röplapokban különben a DISZ KV közölte, hogy a tüntetőkkel érez. Elégették Sztálin, Rákosi arcképeit.

Eközben a csepeli ifjúság ledöntötte a Sztálin-szobrot.

Kb. 21.30-kor megérkezett Nagy Imre. Beszédet intézett a tömeghez. Nyomban, azonnal félbeszakították. Ugyanis azzal kezdte: „Kedves elvtársak!” Erre kitört a nép: „Nincs elvtárs!”. A megszólítás ezután: „Kedves Barátaim!” volt. Beszédében közölte az ifjúság iránti nagyrabecsülését, helyeselte megmozdulását. Egyetértett azzal, hogy az ország helyzetét sürgősen javítani kell. Figyelmeztetett azonban, hogy ebben a sorsdöntő pillanatban őrizzük meg nyugalunkat. Ez azonban nem elégítette ki a népet. Új kormányt követelt. Beszédét többször félbeszakították. Kért azonban bennünket, hogy benne még nem csalatkoztunk, bízzunk szavában.

Ezután a nép a rádióhoz vonult. Egy kisebb része a Szikra Nyomdához ment, megnyerte magának a nyomdászokat és kinyomtatták a 16 pontot 100.000 példányban. A röplap elítélte Gerő 20 h-i beszédét. Ez a beszéd különben teljesen semmitmondó volt. Nagy felháborodást keltett, hogy az ifjúság megmozdulását nacionalistának bélyegezte meg. Én is a Szikránál voltam. Itt hallottam az első híreket a rádiónál történekről.

⁴ Dolgozó Ifjúság Szövetsége 1950. június 17-18-án alakult a Magyar Ifjúsági Népi Szövetségből. Elsősorban az egyetemisták és a főiskolások körében terjesztette a marxizmus-leninizmus eszméit. Emellett a DISZ biztosította az MDP személyi állományának utánpótlását.

⁵ A DISZ központi lapja.

2. kép. A harcok szünetében (BFL XIV. 47. Krassó-hagyaték, Erich Lessing felvétele)

Mi is történt a Rádiónál?

Már 20 h előtt itt is nagy tömeg gyűlt össze. Állítólag azt mondták nekik, hogy közvetítik Nagy I. beszédét, holott Gerő beszédét, de ezt sem közvetítették. Az itteni tüntetés célja az volt, hogy elérjék az események közvetítését, a 16 pont felolvasását. Ezt azonban nem akarták teljesíteni. E tömeg követelte magának a rádiót. Az ottani „ávósok” azonban védték. Először vízi fecskendővel, majd könnyfakasztó bombákkal, magnéziumokkal, levegőbe lövöldözéssel akarták szétriasztani a népet. Ez azonban nem használt. És akkor szörnyű dolog kezdődött. Az ÁVH a tömeg közé lövetett. A kormány, a belügyminiszter tüzet parancsolt a tiszta szándékú ifjúságra, a fegyvertelen népre. A békés tüntetésnek, amelyet mi kezdtünk, valósítottunk meg, megszülettek az első áldozatai. Hősi halottak. Egyetemisták, dolgozók. A tömeget azonban ez sem riasztotta el. Betörték az ajtót, be akartak hatolni. Sortüzet kaptak. Egy csoport ifjút, mivel behatolt, elfogtak. A kiszabadításukért bemenőket ölben hozták ki. Rájuk lőttek. A benti „ávósok” részére mentőautón vitték be a lőport. Kényszerítették a sofőrt erre. Jogellenes, gyalázatos cselekedet. Következmenyképpen számos mentő dolgozó lett hősi halott.

Viszont a tömeg ezután minden egyes utcán közlekedő autót leállított és nem engedték tovább addig, amíg meg nem győződtek, hogy nem szállít fegyvert. Új jelszavak születtek: „Vesszen az ÁVÓ!”, „Vesszenek a gyilkosok!”. Nemsokára katonai tankok mentek a stúdióhoz. A tüntetők mellé álltak. Rengeteg ember volt a közelben. A Múzeum kert előtt katonai autók állottak, mellettük katonák. Fegyverük volt, lőszerük nem. Különben passzívok voltak. A Múzeum körúton gépkocsik égtek. A katonaság vagy passzív volt, vagy a tüntetők mellé állt. 21.30 h-kor újabb tehergépkocsik futottak be a Bródy Sándor ut(cá)hoz. Rajta fegyveres civilek. Csepeliek. Hatalmas lelkesedés fogadta őket. A tömeg, a nép tehát fegyverhez jutott. Hogy ez honnan, de szinte pillanatok alatt tömérdek fegyver volt a tüntetők kezén. Lőszergyárat foglaltak el. A katonák sok helyen átadták a fegyvereiket. Szabályos tűzharc kezdődött el. A rendőrség szintén nem fordult a tüntetők ellen. Éjjel 24, majd 24-én 0–1–2 óra körül már állandó

volt a fegyverropogás. Ostromolták a rádiót. Másnapra be is vették. A rádióval szemközti házakból hatalmas tűz alá vették a rádió épületét, majd hirtelen elhallgatott a tűz és pillanatok alatt betörték az épületbe, ajtón, ablakokon keresztül. Másnap reggelre a tüntetők kezén volt. 23-án este fegyveres harc volt a „Szabad Nép” szerkesztősége előtt is. Betörték a munkásharcosok, a mellette lévő politikai könyvesboltot betörték, kidobták a könyveket és az időközben odavontatott Sztálin-szoborra rakva elégették. Fegyveres harc volt a Móricz Zsigmond körtéren is.

Közben tudomásunkra jutott, hogy a Párt KV-je⁶ összeült. Későn volt. Időközben a harc 24-én éjjel és hajnalban szabályos formát öltött. A harcolók között munkások, ifjúmunkások, egyetemisták voltak. Ezek száma nőtön-nőtt. Budapest minden része mozgolódni kezdett. Az Üllői úti Kilián György kaszárnnyába tüntetők fészkeltek be magukat. Katonák is voltak közöttük. Éjjel 3 h-kor (24-én) hírek érkeztek, orosz páncélosok indultak el a pesti nép forradalma ellen. Megszégyenítő, gyalázatos volt a kormány részéről. A nép elárulói ezek, akik idegen erőkre támaszkodnak. Reggelre tényleg megérkeztek az oroszok. Jogellenes beavatkozás belügyeinkbe. Megkezdték a harcot a tiszta ügy ellen. De hiába, a felkelők tartották magukat. Tűzfészekké alakult a Stúdió, a körtér, a Kálvin tér, kiterjedt a forradalmi harc Újpestre, Angyalföldre, Csepelre.

Reggel 8 h-kor megszólaltak a nehéz fegyverek: tankok, ágyúk, páncéltörők. A felkelők szintén szereztek páncéltörőt. Ádáz harc kezdődik az „ávósok” ellen.

Reggel a rádió bemondja a KV ülésének eredményét. Nagy I. miniszterelnökké választását örömmel fogadjuk. Gerő megerősítése azonban olaj a tűzre. A statárium elrendelése mély gyűlöletet, elkeseredést váltott ki. Szó sem lehetett a fegyveres felkelés elfojtásáról. A harc megindult az oroszok ellen. A kormány nevetségessé tette magát a statárium halogatásával.

24-én déli 12 h. Mintha csendesedne a harc. Tévedek. Délután újra megerősödik. Bp. az ostromlott város képét mutatja. Az utcán fegyveres civilek, vállpántjukat letépett rendőrök, címerüket, gombjaikat letépő katonák vonulnak. A harcolók nem ijednek meg a tankoktól. Benzinpalackokkal, gránátokkal gyújtották fel őket. A körtért lehintik gépzsírral. A tank nem tudott menni. A hűtőjébe oxigénpalackból oxigént sugároztak. Kigyulladt.

24-én délután már 10–20 orosz tank égett az Üllői úton és máshol. A Kilián Györgyöt tankokkal lövik. Ott hagyják a fogukat. A József körúton végig és máshol is a házak teteje tele fegyveres felkelőkkel. Nem tudják őket kifüstölni. A Kálvin téren ágyúharc, tankharc folyik. A Petőfi híd pesti hídfőjén páncéltörő ágyú van. A Soroksári útról jövő tankokat lövik ki. Az elkeseredés nőtön-nő az oroszok ellen. A kapu alá befutó civilek (fegyvertelenek) után is lőnek tankkal.

[...] 16 h- körül a József körúton fegyveres magyar katonák érkeznek teherautókkal. A nép ujjongva fogadja őket. Csillagaik, címereik, vállpántjaik leszaggatva. Tisztek vezetik őket. A nép mellé álltak. Hű fia a hazának. A Keleti pályaudvaron magyar páncélosok vannak. A katonaság is megmozdult. Bp. védelemre kelt. Ostromállapot van. Véres harc folyik. A kormány nem intézkedik, nem hajlandó áldozatot hozni a véres harc megszüntetésére. Áldozatot? Nem, ez nem kell. Ki a népellenes vezetőkkel a kormányból. Ez kell!

Ropognak a fegyverek, dübörögnek a tankok, dörögnek az ágyúk. A Nemzeti Múzeum tűzfészekké alakul. Kirakatok, ablakok vannak betörve, és mégis az áruk sértetlenek. Az egyik ékszerüzletből ékszerek estek az utcára. Visszarakják őket. Aki lopni, fosztogatni akar, a nép elintézi. Csepel ellen tankok indulnak, oroszok. Magyar katonaság siet a munkások segítségére. [...]

⁶ A Magyar Dolgozók Pártjának Központi Vezetősége, a párt legfelső döntéshozó szerve.

Diákbizottságunk ezután felhívta Nagy Imrét telefonon, és közölte vele követeléseinket. Újra józanságra, higgadtságra intettek bennünket. Vártuk a választ. Közöltük már a diákotthonokkal is a 4 pontot. Nem mind reagált. Este a rádió bement, hogy egy másik diákotthon elítéli fellépésünket. Később felhívtak az említettek telefonon bennünket, és közölték velünk, hogy hazugság az egész. Választ nem kaptunk. A vérontás viszont folyt egész éjjel. A kormány nem nyilatkozik.

Október 25. reggel 5 h.

Reggelit kaptunk. Délre főzünk. Szerencsére van tartalék a menzán. Kenyér van. A rádió bement reggel, hogy elcsendesedett a harc, helyreállott a rend. Hazugság. A harc folyik. A Nemzeti Múzeum ég. Szörnyű kár. A magyar páncélosok az oroszokra lönek. Az Astoria környékén magyar páncélosok vannak.

*3. kép. T-34-es szovjet harckocsik vonulnak a Kossuth Lajos utcában
(BFL XIV.47. Krassó-hagyaték, Erich Lessing felvétele)*

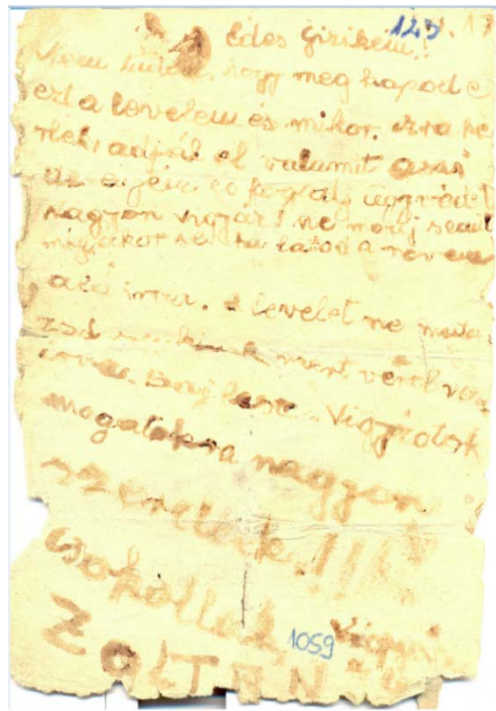
11 óra. A lövések újra erősödnek. A Szamuely utca felől tanklövés hallatszik, a lövés egyre közelebb hallik. Riadalom van, a lövések erejétől reng az épület. A közért előtt emberek álltak sort kenyérért. Szerencsére nem történt baj, Vidéki elámított rendőrség érkezett. Nem sok vizet zavarnak. Lefegyverzik őket. A háztetőről ávós autokat, rendőröket ugratnak szét, készítetik őket autójuk elhagyására. A Nemzeti Múzeum előtt orosz tankok adják meg magukat. Kitzúzik rá a nemzeti lobogókat. Sok orosz katona beszünteti a harcot. Egy orosz tiszt beszélget a tankban a néppel. Ávósok rálőnek.

12 óra elmúlt. Lemegyünk ebédelni. Babfőzelék volt. Angyali kaja. Rettentő éhesek vagyunk. Az ebéd kevés volt, de tudjuk, hogy tartalékolni kell. Az oroszok 11 óra óta nem igen lőnek a felkelőkre. Közben szörnyű hírek érkeznek. Békésen tüntető tömeg halad az Országház felé, tiszta szándékkal. Gépfegyverrel, gépágyúval lőnek közéjük. Rengeteg a halott. A sebesülteket elgázolja a megrémült nép. Rettenetes. Elvetemült gyilkosok, akik tették, akik parancsot adtak. Ávósok, Gerő! A nemzeti zászlós tankok orosz tankokat lőnek ki. Minden találat után ujjong a nép. Sok a kilőtt orosz tank, az utcákon halottak hevernek. Itt-ott barbárság folyik. A Rákóczi úton meglőnek 2 munkást. Segítségükre siet egy ember, lelövik, segítségükre siet a mentő. Az ápolónőt, amint kilép a kocsiból, lelövik. És mégis a mentők dolgoznak. Hősök. A harc egész Budapesten folyik. Gerő lemondása segít. Későn jött. Várjuk Nagy I. és Kádár beszédét. 15.15-kor végre megszólal a rádió. Kádár beszéde, úgy érzem, nem sokat mond, sőt, úgyszólván semmit ahhoz, hogy megállítsa a vérengzést. Nagy I. beszéde biztatóbb. Néhány követelésünk teljesítésére ígéretet kapunk. Nincs szó azonban a legfontosabbakról: a közkegyelemről, az orosz csapatok kivonásáról, az ÁVH feloszlításáról. Ez nem elégíti ki a harcolókat, nem állítja meg a harcot, amely egyre szervezettebbé válik. A harcolók nem teszik le a fegyvert, amíg győzelemre nem viszik ügyünket. Az áldozatok száma egyre nő. 24-i esti jelentés szerint a Rókus kórházban 1000-nél több a halott. Nagyon sok a sebesült. Ma már jóval több. Az ENSZ foglalkozik az eseményekkel.

Úgy halljuk, (a) vidék is mozog. Szolnokon szétverték a Budapestre induló orosz páncélosokat. A rádió épülete a felkelők kezén van. Erősen tartja magát a Kilián György laktanya. A miniszteri körzet tele van ávósokkal. A helyzet egyre súlyosabb. Éhesek vagyunk. Ma tudtunk szerezni 2 doboz „Sellőt”. Azt mondják: „ha ló nincs, szamár is jó”.

A forgalom áll, az üzemek szintúgy. Busszal szállítják a sebesülteket, halottakat. Ha a fegyverzaj elhal, csendes a város. A kormány cseppenként enged, amikor minden perc emberéletbe kerül. Miért politizál, miért késik mindig a kormány? Magyarok, fiatalok halnak hősi halált. Házak omlanak össze, mindez azért, mert a kormány egyes tagjai, a KB tagjai féltik pozíciójukat. Nem volt elég az üres szavakból? Tetteket várunk, követeléseink vannak, teljesítsék.

[...]

4. kép. Vérrel irt levél a börtönből (BFL XXV.4.f. 8005/1958)

27-én reggel 6.30.

Újra hatalmas tűzharc kezdődött, újra dübörögnek az ágyúk. A reggel párás, ködös, nagy visszhang. Mindenki szeretné a harc befejeztét, mert mindenki tudja, ennek ideje nem jött el. Harcolni kell a végső győzelemért. Tovább folyik a pusztítás. Pestet körülvették az oroszok. Nem lehet sem ki, sem be közlekedni. Pedig élelem kell, főleg kenyér. Vajon mi lehet a diákokothonokkal? Lányokkal, ahol nincs menza?

7.55 h.-

A rádió bmondja a kimenési tilalmat. Esik az eső. A fegyveres erők tisztogatási munkát végeznek. Mit kéregetnek? Megtanulhatták volna már egyesek, hogy azok, akik vérüket áldozzák a népért, a szabadságért, nem szemetek, hogy tisztogatni kell őket.

10.20.-

Gyűlés az ebédlőben. Vöröskeresztesek vannak itt. Vérre van szükség a sebesültek megmentésére, kb. 120 a jelentkező. Teherautóval mennek tűzharc közepette, hogy életet vigyenek.

11.10.-

Hirtelen hatalmas tűzharc a szálló előtt. Egy orosz tank tüzel az épületekre. Az egyik I. (emeleti) ablakba belőnek. Fiúk lestek ki az ablakon. Nem történt semmi bajuk. Az utcán nyomjelző golyók zörögnek. Békés házakra lőnek, tartja magát a Móricz Zsigmond körtér. Barikádok vannak. A Citadella szintén. Az ablakunkkal szemben lövöldöz egy ember, azóta, amióta a harc folyik. Lövései jelzőlövések a felkelők részére. A harc szervezett. A rádió közli az új kormány névsorát. Nem minden személyt kísér megelégedés. Örömmel üdvözljük Tildy Zoltánt és Kovács Bélát a kormányban, valamint egyetemi tanárainkat.

13.40.-

A Bakáts téren agyonlőtték Tóth Dezső egyetemi hallgatónkat. Hiába várják szerettei. Igaz ügyért halt meg. Este újra csend van. Mit hoz a holnap? Hányszor kérdezzük még ezt? A cigarettánk kifogyóban van.

5. kép. Kossuth-címeres harckocsi a Szabadsághídon (BFL XXV.4.f 7101/1957)

28-án reggel 8.30.

Az éj újra nyugodt volt. Reggeli előtt ellenőrizték a létszámot. Sokan hiányoztak. Hol lehetnek? Nem tudjuk. Egy nénit sírva vezetnek fel. A fiával valami baj van?

Újabb híreket hallunk. Az oroszok kivonulnak Pestről. Követeléseinket mind teljesítették, csupán az oroszok kivonásáról és az ÁVH feloszlásáról van szó. 10. h.-

Lakógyűlés az ebédlőben. [...]

A gyűlésen új diákbizottságot alakítottunk, akik képviselik érdekeinket. Sajnos 11 h-kor a kormány nem nyilatkozott –

1/2 12.- Egy csomó választávirat érkezett. Én nem kaptam. Itt volt egy autó, élelmet hozott Szekszárdról. Az viszi el a táviratokat. Hősi elszántság, hozzák az élelmet, pedig életveszélyes vállalkozás. Az ebéd újra mákos tészta. Volt bableves is. A vacsora újra 2 szelet vékony kenyér és sajt. A fiúk nagy része olyan, mint az ősember, borotvátlan. Egyelőre nincs szó felfegyverkezésről.

A város peremén sok az orosz. Általános tűzszünet van. Néha előbújik a nép is. Szeretném már az utolsó sorokat írni, a forradalom győzelmét élvezni. Délben hallgattam a rádiót. Szól a harang. Milyen megható, hosszú idő óta először szólal meg lágy, bűgő hangja, hogy hirdesse a békességet, a nyugalmat. Szól a harang, mely régi dicsőségeinkre emlékeztet, mely sokkal inkább magyar, mint gondolnánk.

Mennyi vér folyt a földön, most is folyik. Magyar vér, testvér vér, sosem lesz már békesség, jólét, boldogság, a függetlenség a magyar nép osztályrésze?

„Jöni kell és jöni fog egy jobb kor”... Bízunk!

Néha távoli lövések hallatszanak. A Kilián György laktanya még mindig tartja magát, igaz, már nem támadják. Hősök harcoltak ott. Körülötte kilőtt tankok. A kormány hallgat, a nép, a nemzet kormánya nem intézkedik a nép, a nemzet érdekében. Megérdemli a bizalmat? Vagy nem? Persze a Közp(onti) Vezetőség a hatalom. Ők nem tágítanak, amíg a forradalom el nem söpri őket.

14.30.- Közeli becsapódások. Gépfegyvertűz.

14.35.- A Bakáts téri templom tornyát lelőtték.

Délután a katonák élelmiszert hoztak. Kacsákat, libákat, exportárut. Dobálják le a népnek, érkezett marhahús is. Délután a Forradalmi Diákbizottságból voltak itt. Fegyvereseket kértek a nemzetőrség részére. Elmentek sokan. Mások a határozatunkhoz híven, csak az oroszok kivonása után hajlandók fegyvert fogni e célból. Délután meghallgattuk Nagy I. nyilatkozatát. Bizonyos mértékig előrehaladás. Reméljük, az új kormány előbb fog intézkedni, mint az események történnek, és nem fegyveres nyomásra.

20 h.-kor újra gyűlés. Bejelentették, hogy a Forradalmi Diákbizottság nem képviselte méltóan, megfelelően az egyetemisták érdekeit, ezért újat kell választani. Ez fogja képviselni érdekeinket mindaddig, amíg ki nem dolgozhatjuk a szervezeti szabályzatot. Szó volt a nemzetőrség új alakításáról. Holnap fegyvereznek fel bennünket. A rendőrséggel és katonasággal fogunk együttműködni a rend helyreállítása érdekében. A közvélemény tájékoztatva lesz működésükről, megfelelő jelző szalaggal biztosítva lesz.

Cigaretánk nincs. Csikkeket szedünk össze, szereztünk cigarettapapírt, és azt szívjuk.

29-én

[...]

Egy fiú, aki vidékre jár élelmiszert, meséli, hogy a vidék nagyon forrong. A szülőkkel, akiknek gyermekük Pesten van, nem lehet beszélni. Mi lehet otthon? Még nem tudtak üzeni haza, holnap újra mennek vissza. Megadtam neki a címet, megígérte, hogy valahol feladja a táviratot. Meséli, hogy egypárszor orosz tüzet kapott gépkocsijuk. A Szamuely utca az „Ifjú Hősök” utcája lett, emlékezni fogunk. A felkelő hősiessége példátlan. A Corvin mozi előtt egy fiatal fiú elfogott 2 tankot. Gránátkötegekkel felugrottak a tetejére és megadásra kényszerítették. Az oroszok vonulnak kifelé a VIII. kerületből. Az lenne a legszebb ébredés, ha holnap reggel már egyet sem látnánk a közelben, Budapesten.

23.30.- Lefekszem.

Okt. 30.

Az oroszok elvonulnak a IX. kerületből is. Fellelegzünk. Az utcákon rengeteg a nép. Megindult az élet. Sajnos még azt kell hallanunk, hogy a Ligetben, az Országház előtt vannak az oroszok. Ki velük, haladéktalanul!! – Az utcákon fegyveres civilek cirkálnak, az oroszokat ellenségnek tekintjük mindaddig, míg ki nem vonulnak az országból.

A munkások, bányászok addig nem veszik fel a munkát. Az MDP-t nem ismerjük el vezető pártnak. Több pártot.

11 óra körül a Ráday utcában tüntető tömeg vonul el „Ruszkik haza” jelszóval, élükön fegyveresekkel. Egy-két helyen még ÁVH-sok vannak. Felettünk repülő kering. Délben újabb két teherautó élelem érkezett, körte, hús. Segítünk kirakodni. Lent elült a harc.

A Kilián György az egyik éjjel egy egész üteget semmisített meg. Az Üllői úton rengeteg az orosz halott. Szállítják el őket. A Bakáts téri templom előtt temetik. Egyetemisták. Körülveszi a nép a gyászszertartást. Pap temeti. Sírfelirat: „Tóth Dezső egyetemista, élt 19 évet.” Csak ennyi. Óh, milyen sokat mond. Fiatal életét áldozta a boldogabb életért, a szebb jövőért. Az elesett magyar katonák, forradalmárok holttestén virágcsokrok. Az oroszok holttesteit kiforgatva. A pesti nép kegyelettel adózik a hősöknek, de gyűlöli a népet, az igaz ügy ellenségét. A Köztársaság téren ÁVO-sokat füstölnek ki. A tűzoltóság benzint locsolt rájuk és meggyújtja. A magyar katonák szedik ki őket a tankokból, a gyűlölet nem ismer határt.

14.30.- Túlradó boldog pillanatok. Új, boldog élet kezdődik ezen a földön. Nyilatkozott Nagy I., Tildy Zoltán és a többiek. Végre igazi hangokat hallunk, a forradalom győzött, boldog vagyok!

[...]

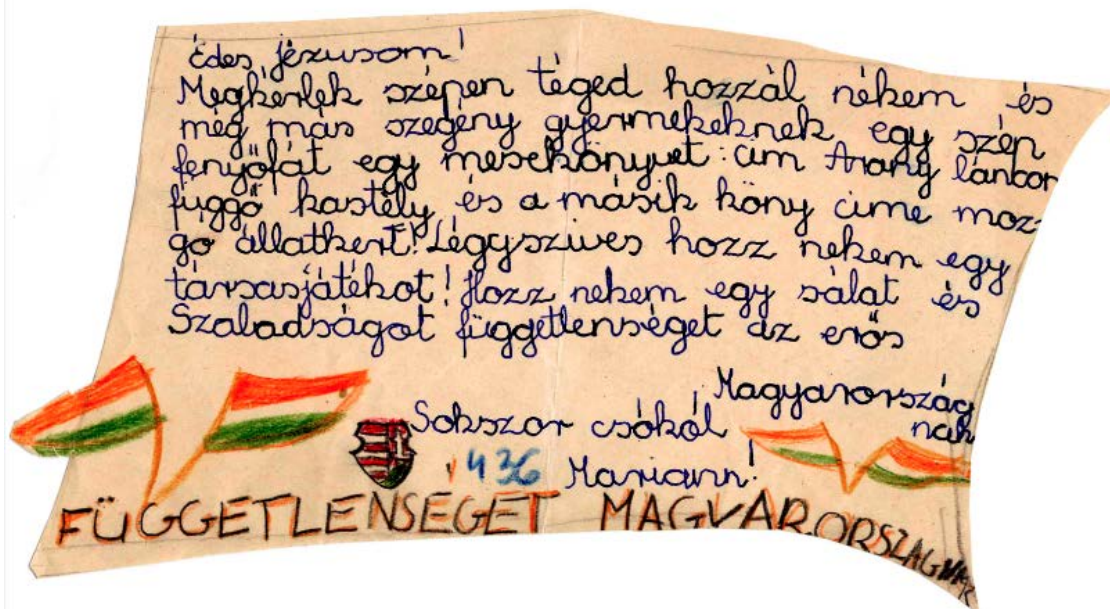
Most pedig szóljunk Budapest állapotáról. Borzalmasan néz ki, a Nemzeti Múzeum kiégve, az Astoria kilőve, a rádió épülete összelövdözve, az Alk[almi] Áruház kiégve, a villamosvezetékek leszaggatva, a Rákóczi úton, a Baross utcán égnek meredő falak, a Boráros tér, a Kálvin tér összeveretve, az egyetem kémiai laboratóriuma kilőve és így sorolhatnám tovább. Az Üllői úton, a József körúton ép ablak nincs, a József körúton autó-, ágyúroncsok, bedőlt házak. Ostrom alatt nem nézett úgy ki. Elképzelhető, milyen lehet, amikor a tankok százai harcolnak az utcákon. Új életet kezdünk, új arcot kapsz te is, országunk, forradalmunk műve. Naplóm be is fejezhetem, egy hete már, hogy ifjúságunk, népünk szívéből elemi erővel tör ki a forradalmi láng, hogy lerázzuk magunkról az elmúlt évek igáját, önkényuralmát, hogy megszüntessük megalázó szolgátságunkat.

6. kép. Gyászolók egy fiatal sírja körül (BFL XXV.4.f 9024/1959)

Győztünk! Új felszabadult légkör tölti el a szíveket. Hallottam a magyar költők verseit, amelyek a forradalom tüzeiben születtek. Gyönyörűek voltak, szívből jövők. A magyar nép tud alkotni. Hamarosan felszínre fog jutni mindaz, amit eddig elfojtottak. A magyar hajnal hasad.

A hajnal pírját az elesett hősök vére festi meg. Emlékezni fogunk rájuk örökké. Nemzeti ünnep lesz október 23. Leszállt az éj Budapestre. Most még sötétek az utcák, de hamarosan új fények gyulladnak ki, ifjúságunk, népünk keze nyomán, hogy hirdessék a független, szabad magyar nemzet boldogabb jövőjét.

7. kép. „Hozz nekem egy sálat és Szabadságot, függetlenséget az erős Magyarországnak” – egy kislány karácsonyi kívánsága 1956 novemberében (BFL XXV.4.f. 9006/1959.)

A források teljes átiratát, további képeket ld.:

Csiffáry Gabriella: Pillanatképek az 1956-os forradalomról. Új Forrás, 2006 (38. évf.) október (8. sz.)

[Csiffáry Gabriella: Pillanatképek az 1956-os forradalomról II. Új Forrás, 2006 \(38. évf.\) november \(9. sz.\)](#) (vidéki visszaemlékezések)

[Csiffáry Gabriella: '56 izzó ősze volt... Pillanatképek a forradalom napjairól. Budapest, 2006.](#)

Impresszum

Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára
A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3-5.
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin

Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternovác Bálint, Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3-5.; 1554 Budapest, Pf. 41.

e-mail: mozaikok@bparchiv.hu

ISSN 2939-6921